

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Vlaams Ruraal Netwerk

INTERNE EVALUATIE

Werkjaar 2016

Alexander Spriet, Julie Mariën & Ariane Van Den Steen

VLAAMS
RURAAL
NETWERK

<i>Inleiding</i>	3
<i>Doelstellingen 2016</i>	4
Op het vlak van organisatie van activiteiten.....	4
Op het vlak van communicatie.....	5
Op het vlak van transnationale ondersteuning.....	5
<i>Realisaties 2016</i>	6
Organisatie.....	6
Externe evenementen.....	6
Interne evenementen.....	19
Andere.....	20
Communicatie.....	22
Website Vlaams Ruraal Netwerk.....	22
Nieuwsbrief.....	22
Andere publicaties.....	22
Communicatie- en promotiemateriaal.....	22
Transnationale ondersteuning.....	23
<i>Lessen uit het verleden: aandachtspunten voor de toekomstige werking</i>	25
Op het vlak van organisatie van activiteiten.....	25
Op het vlak van communicatie.....	26
Op het vlak van transnationale ondersteuning.....	26

Inleiding

Het Vlaams Ruraal Netwerk heeft er opnieuw een goed gevuld jaar opzitten. Voor de evaluatie van 2016 vergelijken we opnieuw de doelstellingen met de realisaties. Hierbij vormen de overkoepelende thema's organisatie, communicatie en transnationale ondersteuning de rode draad doorheen dit evaluatiedocument.

Verbeterpunten kunnen meegenomen worden naar de werking in 2017 en/of later. Ook uw mogelijke opmerkingen of tips kunnen ons helpen, aarzel dus zeker niet om deze door te geven!

Veel leesplezier,

Ariane Van Den Steen
Coördinator Vlaams Ruraal Netwerk
Februari 2017

Doelstellingen 2016

Op basis van de interne evaluatie van de werking in 2015 en op basis van overleg met de Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid ziet het Vlaams Ruraal Netwerk volgende positieve- en verbeterpunten die naar de toekomstige werking worden meegenomen:

Op het vlak van organisatie van activiteiten

- Het Vlaams Ruraal Netwerk werkt steeds vaker op vraag van plattelandsactoren, wat overeenstemt met een groeiende bekendheid en waardering van onze werking. Er moet echter blijvend over gewaakt worden dat de link met PDPO behouden blijft en dat we geen “event-bureau” voor anderen worden. Elke vraag dient dan ook individueel beoordeeld te worden. Er moet ook duidelijk gesteld worden dat het VRN vanaf het begin van het proces betrokken moet worden.
- De organisatie van maar liefst 10 studiedagen/infomomenten in totaal is meer dan voldoende voor onze teambezetting.
In 2016 zal opnieuw ingezet worden op de combinatie van een informatiemoment (“theorie”) met een excursie (“praktijk”).
- Met de GLB-infosessie en de studiedagen rond de nieuwe PDPO III-maatregelen werden heel wat landbouwers, adviseurs, ... bereikt. Met de juiste informatie kunnen we onze stakeholders dus zeker en vast bereiken. Daarnaast is het Vlaams Ruraal Netwerk hierdoor ook opnieuw een stukje bekender geworden binnen Vlaanderen.
- Voor de LEADER-coördinatoren werden er voor het eerst ‘Lerende Netwerken’ georganiseerd. Er werd beslist om Lerende Netwerken te organiseren rond de vier meest gekozen thema’s: ‘streekidentiteit’, landbouw- en natuureducatie, ‘leefbare dorpen’ en ‘armoede en kwetsbaarheid’. Op 29 juni vond er een startmoment plaats om vorm te geven aan de Lerende Netwerken (LN). Op 22 oktober hebben we dan een LN georganiseerd rond armoede en kwetsbaarheid (10u30 tot 16u30). Hieronder volgt de evaluatie hiervan
 - Tijdstip: goed tot zeer goed
 - Verwachtingen ingevuld?: goed tot zeer goed
 - “Niet te veel stoppen in een Lerend Netwerk. Interessanter is een paar boeiende sprekers waar je mee in dialoog kan gaan. Of wisselend met bv 1 boeiende theoretische spreker. Nog een tip: Als je een hele dag plant, even naar buiten.”
- Bij land- en tuinbouwbeurzen worden de infoborden verdeeld die verplicht zijn vanuit Europa bij Europese co-financiering. Tijdens deze beurzen vragen de land- en tuinbouwers niet actief naar deze borden, nochtans was dit ook voor PDPO III een verplichting vanuit Europa. Dit komt enerzijds doordat er weinig sancties zijn opgelegd in het verleden bij het niet-naleven van deze verplichtingen, maar anderzijds ook door de onwetendheid. In de toekomst blijft het dus belangrijk om hen actief te blijven informeren. Een update/herdruk van de folder rond de communicatieverplichtingen wordt dan ook nodig geacht in 2016.
- Ook bij de vorming “beheerovereenkomsten en agromilieumaatregelen voor lesgevers naschoolse vorming” waren er enkele zaken die we kunnen meenemen naar de toekomst:
 - Kwaliteit toelichtingen: goed tot zeer goed
 - Tijdstip (9u30 – 12u): neutraal tot zeer goed
 - Andere opmerkingen/suggesties:
 - “Ik stel mij vaker de vraag of het voor een uiteenzetting wel nodig is om een verplaatsing naar Brussel te maken. Zou dit niet kunnen ondervangen worden met een livestream? Of een filmpje waarin dit wordt uiteengezet? Weliswaar is er bij een film niet eenzelfde interactie, maar bij livestream wel. Geen idee of dat vandaag haalbaar is (cfr. kosten), maar op termijn mogelijks wel. Verder vond ik het “examen” op het einde van de uiteenzetting wel een goed idee. Het maakt mensen oplettender. Meteen weet je ook of je “mee” bent.”
 - Overlopen contactpersonen en lesgevers voor starterscursus die wij mogen aanspreken

- Dat de vragen van de deelnemers uiteindelijk toch tijdens de sessie per spreker kon i.p.v. alle vragen nadien, vond ik positief (konden we bij de betreffende dia dan noteren en opvolgen). Ook het 'examen' was goed als korte samenvatting.

De mogelijkheid van livestreaming van een studiedag of infomoment wordt bekeken binnen het Departement Landbouw en Visserij. Tijdens de GLB-infosessie (Agriflanders 2015) die het VRN heeft georganiseerd werd alles opgenomen met een camera. Achteraf kon iedereen dan als het ware de presentaties "live" volgen. Deze manier van werken werd nog niet geëvalueerd, maar dit kan eventueel wel bekeken worden in de toekomst.

- Tijdens de studiedag "De Overheid als Partner in Lokale Voedselstrategieën" hebben we ook enkele opmerkingen/suggesties meegenomen:
 - Aantal personen die nieuwe contacten heeft kunnen leggen: 7 van de 13 respondenten
 - Heeft u iets bijgeleerd over het Vlaams programma voor plattelandontwikkeling 2014-2020 (PDPO III)? Indien ja, wat?
 - VLIF-steun gericht op korte keten
 - Algemeen
 - Initiatieven van stad Gent, Landgenoten
- We moeten blijven waken over het feit dat de activiteiten gespreid worden over het hele jaar, zodat grote pieken kunnen vermeden worden.
- Meer en meer afdelingen van het Departement Landbouw en Visserij/beleidsdomeinen binnen de Vlaamse overheid weten ons te vinden voor vragen en/of de organisatie van infomomenten. Ook externe organisaties vinden sneller de weg naar het Vlaams Ruraal Netwerk. Dit betekent dat onze bekendheid alleen maar toeneemt, een trend die dus zeker en vast behouden moet blijven in de toekomst.

Op het vlak van communicatie

- Op inhoudelijk vlak is de doorstroming van informatie van derden om op de website te plaatsen (inhoud, oproepen, agendapunten, ...) nog altijd relatief beperkt. Door de rondgang in 2014 weten onze stakeholders echter wel dat ze steeds informatie mogen doorsturen naar ons voor de website. Een aantal onder hen heeft dit dan ook gedaan in de loop van 2014, en ook tijdens 2015. We blijven hier tijdens de PDPO III-periode verder aandacht aan schenken. Ook de doorstroming van informatie van interne diensten binnen het Departement Landbouw en Visserij moet nog meer gebeuren, bijvoorbeeld deadlines van projectoproepen van PDPO III-maatregelen.
- Op het vlak van communicatie is de aandacht voor (activiteiten van) het Vlaams Ruraal Netwerk verhoogd omdat we bij de organisatie van een aantal externe evenementen een persbericht hebben gelanceerd.
- In 2015 hebben we al een aantal filmpjes gemaakt en op onze website geplaatst (als een link naar het YouTube-kanaal van het Departement Landbouw en Visserij). Ook in 2016 zullen er nieuwe filmpjes gemaakt worden en online komen. We merken dat de stakeholders de voorkeur hebben voor korte, maar duidelijke uiteenzettingen.
- In 2016 zullen we ook opnieuw de website een update geven. Deze keer zullen we de projectendatabank onder handen nemen, want deze heeft een andere structuur nodig mits er tijdens PDPO III niet meer met dezelfde thema's wordt gewerkt voor projecten. Er wordt bijvoorbeeld ook niet meer met assen gewerkt zoals tijdens PDPO II. We zullen onze website ook responsive maken, zodat hij bijvoorbeeld ook vanop tablets en smartphones makkelijker kan geraadpleegd worden (gebruiksvriendelijker).

Op het vlak van transnationale ondersteuning

- Het Vlaams Ruraal Netwerk plant het verderzetten van de actieve en proactieve aanpak die Vlaanderen in de voorbije jaren op internationaal vlak mee op de kaart heeft gezet. Hierbij blijft de aandacht gaan naar enkele thema's die reeds in het verleden werden behandeld, zoals de implementatie van het GLB-beleid.

Realisaties 2016

Organisatie

Externe evenementen

Studiedagen en informatiemomenten

In 2016 werden **vier studie- en informatiedagen** voor het grote publiek georganiseerd. Hieronder vindt u een overzicht van onze studiedagen en informatiemomenten.

Op 19 en 24 februari stonden **twee studiedagen** rond **VLIF en innovatie** op het programma. In Waregem en Retie samen mochten we meer dan 200 deelnemers verwelkomen.

Aan het begin van de zomer, op 4 juli, trokken we naar Heuvelland om op zoek te gaan naar **alternatieve land- en tuinbouwproducten**. We bezochten er met de 37 deelnemers onder een stralende zon een wijnbouwer en een champignonkweker die ook biologisch pluimvee houdt.

Vernieuwende afzetvormen was dan weer het thema van onze studiedag op 13 december. We bezochten een hoevewinkel met verbruikerszaal in Zottegem en een kruidenteler in Kruishoutem. Daarnaast stonden er ook heel wat presentaties op het programma.

In 2016 hebben we ook actief bijgedragen aan een aantal studiedagen van externen, zoals bijvoorbeeld:

- ▶ 22 maart; infosessie VLEVA over PDPO III. Hier gaf het Vlaams Ruraal Netwerk een presentatie over PDPO III (Europees kader, proces, inhoud en uitvoering van PDPO III).

Tijdens de landbouwbeurzen Agridagen in Geel en Agro-Expo in Roeselare werden infoborden verdeeld die landbouwers vanaf een bepaald steunbedrag verplicht zijn op te hangen.

Hieronder vindt u een uitgebreider verslag van de studiedagen en informatiemomenten uit 2016.

1. Studiedagen 'VLIF en innovatie' – 19 februari, Waregem en 24 februari, Retie

Op vrijdag 19 februari 2016 organiseerde het Vlaams Ruraal Netwerk een studiedag over 'VLIF en innovatie' in West-Vlaanderen. Woensdag 24 februari herhaalden we deze studiedag in de provincie Antwerpen. We informeerden de aanwezigen over de stand van zaken van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF). Ook de PDPO III-maatregel 'Steun voor de oprichting en werking van EIP-operationele groepen' kwam aan bod. EIP staat voor "European Innovation Partnership". Met deze studiedag richtte het Vlaams Ruraal Netwerk zich enerzijds naar landbouwers en anderzijds naar personen die werken rond het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2014-2020. Deze studiedag kaderde binnen het strategisch thema 'inzetten op kennis, opleiding en innovatie' van PDPO III.

Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds

Het VLIF ondersteunt de Vlaamse land- en tuinbouw door duurzame investeringen te stimuleren. Naast de professionele land- en tuinbouwer komen ook de voedingsindustrie, de omkaderingssector (zoals praktijkcentra), sociale instellingen en consumentencoöperaties in aanmerking voor steun. De volgende PDPO III-maatregelen kwamen aan bod op de twee studiedagen: 'Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf', 'Projectsteun voor innovaties in de landbouw', 'Steun aan niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf', 'Overnamesteun voor jonge landbouwers', 'Steun voor ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven' en 'Steun voor de oprichting en werking van EIP-operationele

groepen'. Daarnaast werd ook nog de 'Waarborg voor investeringen en overnames in de landbouw' besproken.

De steunaanvraag verloopt uitsluitend via het e-loket. Het is de verantwoordelijkheid van de landbouwer zelf om deze steunaanvraag goed in te vullen. Per maatregel geldt er een indienperiode of blokperiode. De indiening van een aanvraag voor de maatregelen investeringssteun, opstartsteun voor overnames, niet-productieve investeringen, aanloopsteun voor de ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven gebeurt via continue indienperiodes. Projectsteun voor innovaties in de landbouw daarentegen gebeurt via een oproep. "Na het afsluiten van een indienperiode of blokperiode worden alle aangemelde investeringen gerangschikt van hoog naar laag op basis van een doelmatigheidsscore. De score weerspiegelt de bijdrage tot de realisatie van de doelstellingen van de VLIF steunmaatregel. De selectie wordt gebaseerd op enerzijds de scores en anderzijds het vooropgestelde beschikbare budget binnen de betreffende indienperiode. Bij iedere VLIF maatregel wordt vermeld welke selectiecriteria er gelden."

De dossierbehandeling zelf start na het opladen van de stavingsdocumenten via het e-loket. Daarbij worden de VLIF-voorwaarden en de uitvoer van de aangemelde verrichting(en) gecontroleerd. Nadat alle VLIF-voorwaarden werden aangetoond, kan de financiële afhandeling van het dossier beginnen. Wat de opvolging betreft, geldt als basisregel dat de voorwaarden gedurende 5 à 7 jaar moeten worden nageleefd.

De maatregelen werden tijdens de studiedag telkens beknopt toegelicht. Zo heeft de maatregel 'Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf' als doel de weerbaarheid van de sector te verhogen, het energiegebruik efficiënter te maken, de uitstoot van broeikasgassen en ammoniak te reduceren en de luchtkwaliteit te verbeteren. De steunomvang bevat 15% of 30% afhankelijk van de bijdrage tot het verbeteren van de duurzaamheid van de land- en tuinbouwproductie.

De 'Overnamesteun voor jonge landbouwers' biedt steun voor de vestiging als bedrijfsleider op een bestaand landbouwbedrijf. Subsidiabele opstartverrichtingen zijn: de overname van de bedrijfsbekleding, de aankoop van dieren, nieuwe machines, nieuw materieel en voorraden, de aankoop van landbouwbedrijfsgebouwen en de overname van aandelen van een landbouwbedrijf. De selectie gebeurt aan de hand van de bijdrage aan de generatiewissel in de sector of de zeggingskracht in het bedrijf. Hoe meer zeggingskracht de overnemer heeft, hoe groter de kans op selectie. De VLIF-administratie maakt een opstartplan op bij vestiging. Het vormt een soort van opsomming van de voornaamste elementen uit het dossier en een opsomming van de specifieke voorwaarden of geëiste acties. Daarnaast wordt de bedrijfszekerheid bij vestiging aangetoond. Bovendien moet men voldoen aan de wettelijke normen voor leefmilieu, hygiëne, dierenwelzijn en ruimtelijke ordening.

Met de 'Steun voor niet-productieve investeringen' beoogt het VLIF een verhoogde biodiversiteit, een verbeterd bodembeheer, verminderde erosie en een verbeterd waterbeheer. Het gaat hier dus om investeringen rond natuur- en landschapsbeheer die inspanningen vragen van de landbouwer, maar geen inkomsten genereren. Enkele voorbeelden van subsidiabele investeringen zijn: de aanleg van kleine landschapselementen, poelen en erosiedammen. De premie omvat 100% van de subsidiabele kost. De steunaanvraag dient men in via het e-loket. De scores worden toegekend volgens de mate waarin men een verhoging van de biodiversiteit, een verbetering van het waterbeheer en een verbetering van het bodembeheer realiseert.

De 'Steun voor ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven' is bedoeld voor landbouwbedrijven die net iets te klein zijn om voor de reguliere VLIF-steun in aanmerking te komen, maar kansen hebben om zich te ontwikkelen. De aanvrager moet voldoende bedrijfszekerheid kunnen aantonen, alle normen moeten worden nageleefd, verdere ontwikkeling brengt deze normen niet in gedrang en de aanvrager moet een ontwikkelingsplan kunnen voorleggen. Er kan steun worden verkregen voor drie verschillende omschakelingen: de omschakeling van de gangbare productie naar biologische productie, de omschakeling van de gangbare commercialisatie naar commercialisatie via de korte keten en ten slotte de omschakeling van de gangbare landbouwproductie naar een bedrijf gespecialiseerd in een nieuwe of zeldzame landbouwproductie, zoals wijnbouw of het kweken van insecten. De drie selectiecriteria voor

deze maatregel zijn: *deadweight*, de mate waarin de productietechniek milieuvriendelijk is en de mate waarin het maatschappelijk draagvlak of het imago van de sector wordt verbeterd.

De maatregel 'Projectsteun voor innovaties in de landbouw' wil innovatie stimuleren in de Vlaamse land- en tuinbouwsector als aanvulling op de reguliere VLIF-steun voor gangbare investeringen. De subsidie voor innovatieve investeringen geldt inclusief voor de software en besturingsprogramma's die hiervoor nodig zijn. Ook de begeleidingskosten zijn subsidiabel, want voor innovatie is er vaak nood aan een trekker en aan een deskundig begeleider. De doelgroep van deze steunmaatregel zijn landbouwers. Groepen van landbouwers kunnen geen beroep doen op deze subsidie.

Steun voor de oprichting en werking van EIP-operationele groepen

Tot slot werd ook nog de 'Steun voor de oprichting en werking van EIP-operationele groepen' toegelicht. Deze maatregel beoogt partnerschappen te smeden, de innovatiekloof te dichten en aan kennisuitwisseling te doen. Het moet de interactie tussen onderzoek en praktijk met andere woorden bevorderen. Innovatie ontstaat door creativiteit en interactie tussen actoren om nieuwe en/of bestaande (stille) kennis te combineren. Er wordt echter alleen van innovatie gesproken wanneer een nieuwe creatie min of meer de norm wordt. De wisselwerking en bemiddeling tussen de actoren is van cruciaal belang. Hiertoe dienen de operationele groepen. Een operationele groep bestaat uit minimum landbouwers en onderzoekers en werkt rond een concreet innovatieproject gericht op innovatieve oplossingen voor specifieke problemen of nieuwe kansen en het zorgt voor een verspreiding van de resultaten. Ngo's, adviseurs en de agri-business kunnen ook lid vormen van een operationele groep. De twee belangrijkste doelstellingen van deze maatregel zijn de productiviteit en efficiëntie in de landbouw bevorderen en de landbouw duurzamer maken. Voor meer informatie over deze maatregel, verwijzen we u graag door naar de PowerPointpresentatie of de website van het Departement Landbouw en Visserij: <http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/voorlichting/eip>.

Voor meer informatie over de verschillende VLIF-maatregelen verwijzen we graag naar de PowerPointpresentatie of de beschikbare informatie over de VLIF-maatregelen op de website van het Departement Landbouw en Visserij: www.vlaanderen.be/vlif.

[Het verslag en de presentaties vindt u ook terug op onze website via deze link.](#)

2. Studiedag 'Alternatieve land- en tuinbouwproducten – 4 juli, Heuvelland

Het Vlaams Ruraal Netwerk organiseerde op maandag 4 juli 2016 een excursie naar Heuvelland. Onze Vlaamse land- en tuinbouw is heel divers. Naast de 'klassieke' landbouwbedrijven zijn er ook nog heel wat andere alternatieven. Wat dacht u bijvoorbeeld van Vlaamse wijn, oesterzwammen, of biologisch pluimvee? We bezochten twee bedrijven die zich specifiek tot deze producten richten en lieten de landbouwers aan het woord over waarom zij de keuze hebben gemaakt om zich op deze specifieke producten te richten. Zo bezochten we het bedrijf 'Wijngoed Monteberg' en 't Kapelhof. Zowel de voor- als nadelen van de keuze voor een alternatief land- en tuinbouwproduct werden toegelicht. Deze studiedag kaderde binnen het strategisch thema 'inzetten op kennis, opleiding en innovatie' van PDPO III.

Wijngoed Monteberg

Wijngoed Monteberg is gelegen in de gemeente Heuvelland. In de regio rond Heuvelland zijn in totaal twaalf wijnbouwers actief. We waren op bezoek bij het oudste domein dat reeds 20 jaar geleden de eerste wijnstokken aanplante. De heuvelachtige streek is geschikt voor wijnbouw, omwille van zijn zuidelijk gerichte hellingen met structuren van ijzerzandsteen. De bossen langs de noordkant vormen topografisch gezien ook een grote meerwaarde. Ook het Hageland, Haspengouw en de streek tussen Samber en Maas zijn bekende Belgische wijnstreken. De familie Six verdeelt zijn wijnen voornamelijk in de regio maar door tal van uitbreidingen wordt gewerkt aan een ruimere verdeling en zelfs wat export. De promotie van de wijn gebeurt door de vzw Heuvellandse wijnbouwers.

Wijngoed Monteberg is een mooi voorbeeld van een familiebedrijf waarbij Jean Pierre in 1996 begon met een aanplant van 500 wijnstokken, waaronder zeven verschillende soorten druiven. Intussen werden 48000 wijnstokken aangeplant op tien hectare oppervlakte en zijn elf verschillende variëteiten geplant. Al deze verschillende soorten druiven geven het domein de mogelijkheid om een mooi gedifferentieerd assortiment aan wijnen aan te bieden, van witte tot rosé en rode wijn, mousserende wijnen en een zoete wijn. Een wijnstok heeft drie tot vier jaar tijd nodig alvorens een eerste goede oogst te geven. Daardoor duurt het wel tien jaar alvorens een wijndomein rendabel wordt.

Edward, de zoon van zaakvoerder Jean-Pierre Six, gaf ons een rondleiding door het bedrijf en lichtte het proces van de wijnproductie toe. De 'terroir' vormt de basis voor een goede wijn. Het begrip 'terroir' bestaat uit bodem, klimaat, topografie en de input van de wijnbouwer. Vanaf zijn tiende jaar kunnen we spreken van een volwassen wijnstok en begint de wijnstok een constante aan kwaliteit en kwantiteit te geven. Na ongeveer veertig jaar vermindert de kwantiteit geleidelijk aan maar een wijnstok kan tot 100 à 150 jaar oud worden. In juli start de bloei en begint de tros zich te vormen. Vanaf augustus heeft het blad nood aan zon zodat het energie kan opnemen en omzetten naar hexose, wat de afrijping bevordert. Wanneer de druif rijp lijkt, wordt het suikergehalte gemeten. Dit bepaalt wanneer zal worden geoogst en het speelt eveneens een grote rol bij de gisting.

Edward lichtte vervolgens ook het proces van de persing tot de botteling toe. De druiventrossen worden in een machine gedaan die er voor zorgt dat de druiven van de steel worden ontdaan. Hierna volgt de persing en de vergisting. Het vergistingsproces zorgt ervoor dat 50% van de suikers worden omgezet naar alcohol en 50% naar koolzuurgassen. Eens de gisting gedaan wordt de wijn naar een rijpingsvat overgezet waarna er wordt gefilterd en gebotteld, hierbij wordt wat stikstof in de flessen toegevoegd om de frisheid te bewaren.

Voor mousserende wijn wordt gewerkt op de traditionele methode (champagne) wat betekent dat er een tweede vergisting op gesloten fles plaatsvindt en daarvoor moet een likeur aan de tirage (o.a. suikers) worden toegevoegd. Zo blijven de flessen tot twee jaar liggen en in die tijd worden de koolzuurgassen in de wijn ontwikkeld. Om daarna het bezinksel uit de fles te krijgen worden de flessen geremueerd (draaien van horizontaal naar verticaal) en op deze manier stapelt het bezinksel zich op in de flessenhals. Daarna gaan de flessen naar de vriestafel die ervoor zorgt dat de flessenhals befrist waardoor er een ijsprop met het bezinksel in wordt gevormd. De fles wordt geopend en de ijsprop schiet er uit, zo heb je een heldere mousserende wijn. Na het plaatsen van de kurk, muselet, coiffe en etiket is deze klaar voor consumptie!

't Kapelhof

't Kapelhof is een bedrijf dat inzet op diversificatie. Als alternatieve teelten zetten ze in op biologische mestkuikens, oesterzwammen en shiitake. In mei – juni worden de aardbeien geplukt en op de hoeve verkocht. Daarnaast telen ze aardappelen, maïs en tarwe. Freddy Delaplace gaf ons een rondleiding op zijn bedrijf.

Alvorens ze in maart 2016 zijn begonnen met het kweken van biologische mestkuikens, hielden ze varkens. Met het kweken van varkens zijn ze gestopt onder invloed van de crisis in de varkenssector. De stal hebben ze aangepast voor het houden van mestkuikens. De omschakelperiode van de grond naar bio duurde een jaar. De kuikens moeten steeds biologisch voeder eten, er moet plaats zijn voor maximum tien kuikens op één vierkante meter, na zes weken moeten de luiken ten laatste worden geopend en moeten ze vrije uitloop hebben (pluimvee moet minstens één derde van hun leven toegang hebben tot openluchtruimte) en de minimumslachtleeftijd beslaat 81 dagen. Ze mogen maximum 4800 kuikens houden per stal en maximum 16 000 mestkuikens op het hele bedrijf.

Omwille van de kleigrond is het telen van groenten bijna onmogelijk. Maïs en tarwe zijn echter wel teeltsoorten die zich goed lenen tot kleigrond. Voor het telen van aardbeien hebben ze plugplanten nodig.

Naast deze teelten vormen oesterzwammen de hoofdteelt. De kweek van oesterzwammen gebeurt in vier fasen: Alles begint met de schimmel van sporen, vervolgens groeit de schimmel op de voeding of het substraat dat bestaat uit tarwestro, daarna worden de oesterzwammen geoogst en tot slot worden ze verkocht. De vochtigheidsgraad en CO₂ in de 'kweeklokalen' moeten optimaal zijn.

De afzetmarkt van de familie Delaplace bestaat voornamelijk uit Frankrijk en ze leveren in nood ook aan de Belgische veiling. Het hoogseizoen voor de kweek van champignons is de kerstperiode. Dan produceren ze tot drie keer meer dan normaal. In deze periode worden er erg veel oesterzwammen geconsumeerd. Er wordt gemiddeld 40 à 50 kg champignons per dag geplukt. Een negatief aspect aan de kweek van oesterzwammen is dat het substraat waarop oesterzwammen moeten worden gekweekt, behoorlijk kostelijk is. De opbrengsten zijn dus relatief.

Naast de kweek van oesterzwammen, houdt Freddy zich ook bezig met de kweek van shiitake. Dit doet hij eerder als hobby. Voor de kweek van shiitake is een ander en duurder substraat nodig. Het omvat ook meer werkkosten want shiitakes worden één per één geplukt en ze groeien niet onder de 12° Celsius.

We hopen dat deze studiedag erg leerrijk en inspiratievol was voor de landbouwers en andere aanwezigen.

[Het verslag op onze website vindt u terug via deze link.](#)

3. Studiedag 'Vernieuwende afzetvormen' – 13 december, Oost-Vlaanderen

Op 13 december trok het Vlaams Ruraal Netwerk naar Oost-Vlaanderen om vernieuwende afzetvormen te ontdekken.

In de **voormiddag** waren we te gast bij Chris en Leen, op hoeve 't Alkeveld in Zottegem. Toen Chris in 2004 zijn grauaat had behaald, besliste hij om in het ouderlijk melkveebedrijf te stappen. Toen telde het bedrijf ongeveer 50 melkkoeien, en bestond het uit zowat 50 hectaren. Hij stond voor de keuze: verwerking op het bedrijf of uitbreiden. Chris besloot om vooral op verwerking in te zetten, omdat hij zo ook meer zelf de prijs voor zijn producten kon bepalen. In de beginjaren was de hoevewinkel kleinschaliger. Maar sinds Leen erbij is gekomen in 2012, is er een enorme vooruitgang geboekt. Zij legt zich volledig toe op de verwerking, terwijl Chris zich toelegt op de boerderij. Ook zijn moeder springt nog vaak bij. Leen verwerkt een deel van de melk zelf tot ijs, boter, kaas, yoghurt, ... De verbruikerszaal en het terras bieden plaats aan 300 mensen. Klanten van de hoevewinkel kunnen op bepaalde dagen vrij het bedrijf bezoeken, er is een speeltuin ... Voor veel mensen is dit een ideale namiddaguitstap. Daarnaast ontvangt Leen ook heel wat klassen op het bedrijf. Er zijn heel wat spelletjes te spelen op het bedrijf. Een deel daarvan werd uitgedacht door Leen en Chris zelf, omdat bestaande spelen niet altijd duurzaam zijn, te kleine stukjes bevatten die verloren geraken ... Dankzij deze spelen kan Leen meerdere groepen tegelijk ontvangen.

Chris toonde ons de stallen en dieren. Een deel van het jongvee en de droge koeien kunnen buiten in de zomer. Het melkvee blijft nu drie jaar binnen, sinds de installatie van de tweede melkrobot. Chris houdt nu 100 melkkoeien, en hij wil groeien tot 120 dieren. Hij heeft vaak nagedacht over deze uitbreiding, en hij vindt dat je als landbouwer mee moet evolueren en de waarde van je bedrijf ook in het oog moet houden. Daarnaast willen Chris en Leen graag twee bedrijven die onafhankelijk functioneren. Chris vindt ook dat investeringen in automatisatie en dergelijke beter te verantwoorden zijn als het bedrijf grootschaliger is.

Leen en Chris waren zich ervan bewust dat door het wegvallen van het melkquotum de melkprijs zou dalen. Daarom zijn ze op zoek gegaan naar andere afnemers. Ze leveren nu ook een deel van hun producten aan lokale supermarkten, een grossist, horecazaken, Voedselteams ... Een paar jaar terug kwam er een oproep om een coöperatieve van producenten van hoeve- en streekproducten op te richten in de Vlaamse Ardennen. Leen is hierop ingegaan met als primair doel andere producenten te leren kennen. Anderhalf jaar geleden is het LEADER-project VLAPAS dan opgericht. VLAPAS telt 17 producenten die elk hun eigen bedrijf hebben, wat het soms log maakt om te werken. De VLAPAS-coöperanten kunnen nu ook

producten van de andere coöperanten verkopen, hoewel de meesten geen eigen hoewinkel hebben. VLAPAS werkt samen met een traiteur, en wordt vaak gevraagd om de catering van evenementen te verzorgen, bijvoorbeeld door provincies, lokale gemeentes ... In april 2017 wil de coöperatie graag starten met een webshop waar particulieren producten van alle 17 coöperanten kunnen bestellen. De bestelling kan dan afgehaald worden bij de coöperant die het dichtst is gelegen. Op termijn wil VLAPAS ook uitbreiden naar de horecasector.

Een mooi verhaal, maar regelmatig werd door Chris en Leen ook benadrukt dat ze hard hebben moeten werken en leergeld hebben moeten betalen om te staan waar ze nu staan.

Na de praktische en inspirerende rondleiding kon iedereen plaatsnemen voor het theoretische gedeelte. De aanwezigen kregen er te horen welke steunmaatregelen er bestaan om hun ideeën in praktijk te kunnen omzetten. Michael Van Zeebroeck, een expert van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF), stak van wal. Hij heeft drie VLIF-maatregelen voorgesteld: de reguliere VLIF-investeringssteun, steun voor ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven, en als laatste de projectsteun voor verwerking en afzet in de landbouw. Bij de toelichting van de eerste maatregel stelde hij het dossierverloop voor, zoals de selectie van de steunaanvragen en financiële opvolging. Er zijn maar liefst 900 investeringstypes en hoe jonger de aanvrager, hoe hoger de selectiekans. Eén van de voorwaarden om van de VLIF-investeringssteun te kunnen genieten, is dat het bruto bedrijfsresultaat (BBR) minstens 40 000 euro per bedrijfsleider moet bedragen, inclusief landbouwverbreding. We kwamen ook te weten dat 64% van de land- en tuinbouwbedrijven toegang hebben tot de VLIF-steun.

De tweede VLIF-maatregel die aan bod kwam, was de 'ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven'. Belangrijk hierbij is dat er een ontwikkelingsplan moet worden voorgelegd. De aanvrager kan steun aanvragen voor verschillende omschakelingen, bijvoorbeeld voor omschakeling van gangbare productie naar biologische productie. Ook al bij een beperkte omzet via korte keten kunt u nog in aanmerking komen voor deze steun. Als laatste kwamen de 'investeringen in de agrovoedingssector tot verhoging van de toegevoegde waarde, de kwaliteit en de voedselveiligheid van landbouwproducten' aan bod. Tot 2020 beschikt het VLIF hiervoor over zeven miljoen euro en moet dit aangewend worden voor de eerste fase van de verwerking. In 2017 komt de eerste oproep.

Na Michael informeerde Lea Elst de aanwezigen over de PDPO III-maatregel over de oprichting van de producentenorganisaties. Het grootste doel van deze maatregel is de marktpositie van de producenten/landbouwers te versterken. Tegelijkertijd benadrukte ze ook dat deze maatregel slechts een instrument is en zeker geen (wonder)middel. Eén van de voorwaarden van de opstartsteun is dat de producentenorganisatie opgericht en gecontroleerd moet worden door de producenten zelf. Niet alle sectoren komen in aanmerking, zoals de ruwe tabak, omwille van deontologische redenen.

Ook de plattelandsmaatregelen van de Vlaamse Landmaatschappij m.b.t. afzetvormen kwamen op deze dag aan bod. Davy De Dobbeleer nam de voorstelling van deze maatregelen voor zijn rekening. Zo zijn er de maatregelen rond omgevingskwaliteit (OKW). Binnen deze maatregel kan er steun verkregen worden voor ofwel investeringen ofwel voor inspanningen rond samenwerking. Davy haalde ook het OKW-project van Boeren op een Kruispunt aan, die land- en tuinbouwers in (financiële) nood helpen. De aanwezigen kregen een kaart te zien waar ze konden zien wat de verschillende steunmogelijkheden zijn binnen hun regio. Zo zien de aanwezigen dat Zottegem een 'plattelandsgebied met verstedelijkingsdruk' is en er dus enkel mogelijkheden zijn voor subsidiëring van dienstverleningsprojecten. Naast de maatregel 'samenwerking met de stedelijke omgeving' kwam ook de PDPO III-maatregel LEADER aan bod. LEADER is een lange termijn-methodiek en werkt bottom-up. "We kunnen spreker van een succesverhaal, denken we maar aan VLAPAS".

Na Davy lichtte Nathalie De Cooman de korte keten en lokale voedselstrategieën binnen Vlaanderen toe. "Vele landbouwers hebben nood aan risicospreiding en zijn daarom op zoek naar nieuwe en alternatieve afzetkanalen". Nathalie somde een aantal voorbeelden op zoals zelfpluktuinen, boerenmarkten, webwinkels ... Het is vaak niet nodig om van nul te beginnen. Je kan bijvoorbeeld ook instappen op bestaande projecten. Om de land- en tuinbouwers te steunen in hun zoektocht naar extra afzetvormen geeft de Vlaamse overheid, naast rechtstreekse steunmaatregelen, ook werkingssubsidies. Zo geeft de

Vlaamse overheid subsidies aan Steunpunt Hoeveproducten en het Vlaams Aanspreekpunt Lokale Voedselstrategie (vanaf 2017).

Ann Detelder had de eer om de voormiddag af te sluiten. Zij haalde de 'facts and figures' uit de kast om Steunpunt Hoeveproducten voor te stellen. Ze gaf een overzicht van de bedrijven die aan korte keten doen (*telling dateert van 2014*). De doelstelling is duidelijk volgens Ann: "We proberen de land- en tuinbouwers zo goed mogelijk op voorhand te informeren vooraleer ze overgaan tot de korte keten. We bekijken samen de mogelijke voor- en nadelen, welke administratie er bij komt kijken, de ligging van het bedrijf, de rendabiliteit ...". Steunpunt Hoeveproducten heeft ongeveer 350 bedrijven begeleid in 2016, gaande van een kleine tot een uitgebreide begeleiding.

Na deze presentatie kon iedereen genieten van een lekkere lunch, met allerlei lokale land- en tuinbouwproducten.

In de **namiddag** trokken we met z'n allen naar Kruiden Claus in Kruishoutem. We werden er verwelkomd door Christian Claus. Hij gaf de aanwezigen een algemene inleiding over de historiek van het bedrijf, welke afzetkanalen ze gebruiken, welke producten ze telen ... Zo kwamen we te weten dat Christian de derde generatie is die kruiden kweekt, en dat met zijn zoon Lode de vierde generatie klaar staat. Verder vertelde hij ook dat de familie reeds 30 jaar dit bedrijf (teelt van culinaire kruiden, aarbeirassen ...) uitbaat op de huidige locatie, en sindsdien serres heeft bijgebouwd. Hij heeft ons laten kennismaken met heel wat kruiden, zoals de Chinese bieslook, valeriaan, oesterblad, moederkruid ... Telkens vermeldde hij ook tegen welke lichamelijke klachten de kruiden kunnen helpen. Zo hebben we onder andere geleerd dat valeriaan rustgevend is en moederkruid helpt tegen migraine.

Na de interessante info en rondleiding van Christian kon iedereen genieten van een heerlijk kruidendrankje en -hapje. Terwijl iedereen genoot van het lekkers, nam zoon Lode het woord. Hij vertelde ons dat elke generatie eigenheid en innovatie hoog in het vaandel droeg. Doorheen de jaren is men van een aantal grote klanten naar meer klanten gegroeid, waaronder ook kleinere klanten. Een voordeel hierbij is de risicospreiding bij een eventueel faillissement van een grote klant. De familie Claus heeft zich ook verder gespecialiseerd in een groot assortiment, met meer dan 300 kruidensoorten. Ze zijn nog altijd een zeer grote marktpeler in de kruidenteeltsector.

Sinds Lode in het bedrijf is gestapt, heeft hij al een aantal zaken gerealiseerd op gebied van vernieuwing en afzetvormen. Zo is het logo veranderd, en hebben ze de sterktes en de zwaktes van het bedrijf bekeken. Zo kwam men bijvoorbeeld tot de constatacie dat er weinig mensen wisten dat ze zo'n groot assortiment hadden. Ze hebben dus besloten om alle soorten op te lijsten en voorraadlijsten aan te leggen. "Het is ook belangrijk om steeds 'mee te zijn' met je tijd. Denk maar aan de vergeten groenten die al een tijdje weer hip zijn. De particulieren vroegen zich af of ze dit bij ons konden aankopen. Hier waren we echter niet op voorbereid. We verkopen op vaste momenten in de week thuis kruiden aan particulieren. Intussen hebben we verkooptafels geïnstalleerd, stellen we onze kruiden tentoon ... Particulieren zijn dus voor ons een groter afzetkanaal geworden, al blijft de groothandel wel ons grootste afzetkanaal".

De bedrijfsbezoeken zijn stilaan gegroeid bij Kruiden Claus, op vraag van particulieren. Ze hadden echter nog geen accommodatie, en daarom is een deel van de serre omgebouwd zodat er nu bezoekers kunnen ontvangen worden. "Door bedrijfsbezoeken aan te bieden, hebben we ook steeds meer mond-aan-mondreclame. De mensen onthouden de kruiden die ze zien tijdens de rondleiding en kopen die dan hier ook vaak achteraf. De keerzijde van de medaille is dat de serres en het domein altijd proper moeten zijn, waar veel werk in kruipt. Er kruipt trouwens ook wel wat werk in de aanvragen voor bezoeken die we via mail of telefoon krijgen. Deze bezoeken moeten namelijk altijd goed voorbereid worden".

"Een aantal jaar geleden hebben we ook een kruidenboekje uitgebracht, waarvan 5000 exemplaren werden verkocht. In 2014 heeft Davidsfonds ons opnieuw dezelfde vraag gesteld. We hebben dus nog een tweede kruidenboekje geschreven. Hiervan zijn er opnieuw 5000 exemplaren van verkocht. We kunnen dit boekje nu ook aanbieden na een bedrijfsbezoek of toevoegen aan een streekproductenmand".

Als laatste voorbeeld haalde Lode ook het inspirerend project 'Les Potagers de Thomas' aan. Dit sociaal project biedt mooie en duurzame kruidenbakken (tafelmodellen) aan. Kruiden Claus levert hier de kruiden voor aan. Ze hebben intussen ook een gezamenlijke stand op beurzen waar ze aan deelnemen, een win-winsituatie voor beide partijen dus!

Na het bezoek aan kruiden Claus keerden we terug huiswaarts. Aan de reacties te horen, was iedereen heel tevreden. Een geslaagde studiedag dus!

[Het verslag met de presentaties van de sprekers vindt u ook terug op onze website.](#)

Excursies en uitwisselingen

In 2016 werden **vijf uitwisselingen** georganiseerd, waarvan één met excursie.

Zo waren er twee actiegroepen die zijn samengekomen: de actiegroep jonge landbouwers, en de actiegroep rond economische en ecologische weerbaarheid en verduurzaming. Daarnaast waren er ook twee 'Lerende Netwerken LEADER'.

In de loop van 2016 werd, in samenspraak met de stakeholders, beslist om het concept van actiegroepen rond afgebakende thema's te verlaten, en in plaats daarvan een stakeholderoverleg op te zetten. Afhankelijk van de noden kan tijdens een stakeholderoverleg een bepaald thema verder uitgediept worden. In het najaar van 2016 werd het stakeholderoverleg een eerste keer samen geroepen, en dit rond het thema innovatie. Dit stakeholderoverleg werd meteen ook gekoppeld aan een excursie. De verslagen van deze actiegroepen en lerende netwerken zijn niet openbaar. Wel is er een rapport opgemaakt naar aanleiding van de actiegroep jonge landbouwers. Het stakeholderoverleg met excursie rond innovatie werd, omwille van beperkte interesse binnen de leden van het stakeholderoverleg, opengesteld voor andere geïnteresseerden. Het verslag van dit overleg is daarom wel openbaar en is hieronder terug te vinden.

1. Actiegroep jonge landbouwers - 27 april, Brussel

Op 18 februari werd een overleg georganiseerd ter voorbereiding van de actiegroep op 27 april. Dit overleg bevatte een kennismakingsronde, toelichting van het Vlaams Ruraal Netwerk en toelichting en bespreking van de doelstelling van de actiegroep jonge landbouwers. De groep werd opgesplitst in vier groepen die elk brainstormden over wat de noden van jonge landbouwers waren over de volgende vier thema's:

- Opleiding en vorming, competenties voor de toekomst
- Samenwerking
- Bedrijfsovername en installatie
- Innovatie en verbreding

De deelnemers van deze actiegroep bestonden uit landbouwers en leden van landbouworganisaties die hadden aangegeven geïnteresseerd te zijn om hier aan deel te nemen.

Op de eigenlijke actiegroep van 27 april werden de taken van het Vlaams Ruraal Netwerk en het doel van de actiegroep jonge landbouwers nog eens toegelicht voor de nieuwkomers. Er werd teruggekoppeld en verder gebouwd op de uitkomsten van het voorbereidend overleg van 18 februari. We bespraken meer in diepgang welke noden er nog zijn rond '**samenwerking**'. Per organisatie of aanwezige land- of tuinbouwer werd gevraagd wat er binnen hun organisatie of op hun bedrijf al gebeurt rond samenwerking en welke concrete acties nog verder kunnen worden ondernomen. Een concrete uitkomst van deze actiegroep was de organisatie van de studiedag 'Samenwerking loont!', die op 12 januari 2017 doorging. Deze studiedag kwam er dus op vraag van onze stakeholders.

Naar aanleiding van deze actiegroep jonge landbouwers werd een rapport opgemaakt voor de aanwezigen.

2. Lerend Netwerk LEADER rond streekidentiteit – 2 mei, Averbode

Op aangeven van de LEADER-coördinatoren organiseerden we het eerste Lerend Netwerk van 2016 over streekidentiteit. De eerste stap was een intervisie waar er werd besproken hoe het thema 'streekidentiteit' werd ingevuld in de Lokale Ontwikkelingsstrategie per Plaatselijke Groep (PG). Ook de link van het thema met LEADER werd onder de loep genomen, net zoals de eerste projectideeën binnen elke PG. Na de intervisie werd er een rondleiding gegeven op de Abdij site, waar een project loopt binnen de PDPO III-maatregel Omgevingskwaliteit. In de namiddag werden er drie cases toegelicht. Pierre-Bernard

Van Acker (PG Hageland+) en Juul Adriaens (Vlaamse Landmaatschappij) hadden het over hoe streekidentiteit wordt aangepakt binnen de Merode. Dit is namelijk een gebied dat gesitueerd is in Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant en dus te kampen heeft met meerdere streekidentiteiten. Daarna kwam Jef Tavernier (Netwerk Meetjesland) aan bod. Hij had het over de geschiedenis en de evolutie van streekidentiteit binnen het Meetjesland. Als laatste spreker hadden we Marieke Kok uitgenodigd. Zij was Nederlandse PG-coördinator van Alblasserwaard-Vijfheerenlanden tijdens PDPO II. Ze is als coördinator betrokken geweest bij het opstellen van de Lokale Ontwikkeling Strategie voor LEADER Polders met Waarden 2014-2020 in Nederland. We kwamen te weten hoe LEADER wordt aangepakt in Nederland en specifiek in het 'Groene Hart'. Ook de tendensen rond streekidentiteit kwamen uitvoerig aan bod tijdens haar uitleg.

3. Actiegroep economische en ecologische weerbaarheid en verduurzaming – 9 juni, Gent

Tijdens deze actiegroep werd met de deelnemers gedebatteerd over verschillende thema's. Er werd gewezen op het belang van informatie voor landbouwers, vooral ook over praktische zaken zoals kennis en interpretatie van de boekhouding. Op gebied van investeren werd vooral gewerkt rond begeleiding en ondersteuning. Een ander onderwerp dat werd besproken was de inspanning die landbouwers vandaag leveren voor natuur en milieu. Hier werd gezocht naar mogelijkheden om dit te tonen naar andere landbouwers en naar het brede publiek. Een ander punt dat aan bod kwam waren alternatieve manieren van landbouw. Hier werd gekeken naar hoe het gebrek aan kennis hierover bij de meeste landbouwers kan weggewerkt worden. Aansluitend werd aangehaald dat heel wat landbouwers met veel vragen zitten rond verbreding.

4. Stakeholderoverleg met excursie rond innovatie – 20 oktober, Provincie Antwerpen

De uitnodiging voor dit stakeholderoverleg werd wijd verspreid en niet beperkt tot mensen die hadden aangegeven deel te willen uitmaken van één of meerdere actiegroepen van het Vlaams Ruraal Netwerk.

VOORMIDDAG

Om landbouwers te inspireren over innovatie gingen we eerst op bezoek bij Proefcentrum Hoogstraten. Hier werden we geïnformeerd rond twee PDPO III-maatregelen die innovatie hoog in het vaandel dragen: de projectsteun voor innovaties in de landbouw én de maatregel EIP (Europees Innovatie Partnerschap). Michael Van Zeebroeck stak als eerste van wal. De projectsteun voor innovaties in de landbouw is een maatregel binnen PDPO III die werkt aan de hand van oproepen en beschikt over een budget van 23 miljoen euro (voor de volledige programmaperiode). De doelgroep van deze maatregel zijn landbouwers en coöperaties bestaande uit enkel landbouwers. Naast deze minimum voorwaarde dient de landbouwer ook in orde te zijn met de wettelijke administratie voor het innovatieproject.

Elk ingediend project krijgt een beoordeling aan de hand van selectiecriteria, zoals de mate waarin het project concreet, realistisch en uitvoerbaar is. Tijdens de eerste oproep zijn slechts drie van de veertien projecten niet weerhouden. Enkele voorbeelden van de geselecteerde projecten: een luchtwasser in een gesloten melkveestal, een project rond tomatenkroketten, een sorteermachine in een boomkwekerij ... Michael wist ons ook te vertellen dat er voor elke oproep een bepaald budget wordt uitgetrokken, deze keer was dit 3,7 miljoen euro. Dit beschikbaar budget is echter niet volledig opgebruikt, waardoor het wordt doorgeschoven naar de volgende oproep. De respons vond men bij het VLIF (Vlaams Landbouwinvesteringfonds) eerder laag. Bij de volgende oproep zullen er dus nog meer en grotere communicatieacties worden ondernomen. Wanneer de volgende oproep zal gebeuren, ligt trouwens nog niet vast.

[Meer informatie rond deze PDPO III-maatregel is hier terug te vinden.](#)

De volgende spreker was Els Lapage, ook tewerkgesteld bij het Departement Landbouw en Visserij. Zij had het over wat EIP juist voorstelt en wat innovatie nu eigenlijk is. EIP is in principe een nieuw instrument op EU-niveau dat innovatie stimuleert en de interactie tussen onderzoek en praktijk wil vergroten. Dit gebeurt via operationele groepen (OG). In zo'n OG moet minstens een landbouwer en een onderzoeker vertegenwoordigd zijn. Belangrijk hierbij is dat de landbouwer mede-eigenaar is van de resultaten van het project en niet zelf een studieobject vormt. Er kunnen trouwens ook leden van buiten de landbouwsector aansluiten. Deze OG's moeten werken rond innovatiethema's, die terug te vinden zijn op de website van het Departement Landbouw en Visserij.

Els had het ook over de vijf innovatiekarakteristieken, zoals 'coalitievorming' waardoor bij het samenbrengen van verschillende belangen op een interactieve manier een aanpassing van de regelgeving een mogelijke output kan zijn.

Het Vlaams EIP-netwerk staat in contact met EIP-AGRI, de Europese koepel als het ware. Op die manier kan er ook inspiratie opgedaan worden uit andere EU-lidstaten.

In 2016 zijn er 19 projectvoorstellen ingediend, waarvan vijf operationele groepen weerhouden zijn. Er waren er twee rond IHD-PAS, zoals de OG 'GREEN-AIR' waarbij er aan uitwisseling zal gedaan worden van groene kennis voor een gezondere binnen- en buitenlucht. Maar ook 'smart farming' wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld door de OG 'Controlled Traffic Farming', waarbij men de GPS-technologie onder de loep zal nemen.

Er werd afgesloten met enkele positieve- en verbeterpunten. Zo kunnen de inspanningen van de landbouwers door de EIP-maatregel vergoed worden, maar het systeem laat echter het betalen van voorschotten niet toe waardoor landbouwers ontmoedigd kunnen worden om een voorstel in te dienen. De uitdaging zit er in om de koppeling te maken met reeds bestaande instrumenten.

Een van de vragen van de aanwezigen was of een OG kan gekoppeld worden aan andere subsidies, zoals bijvoorbeeld de PDPO III-maatregel LEADER. Dit kan in principe, maar dan moet de inhoud/thema van het LEADER-project verschillen van de OG. Dubbelfinanciering is namelijk niet toegelaten.

[Meer informatie rond deze PDPO III-maatregel is hier terug te vinden.](#)

Daarna nam Tom Van Delm, directeur van Proefcentrum Hoogstraten, ons mee voor een rondleiding. Daar werden verschillende proeven uit de doeken gedaan, ter inspiratie van de deelnemers. Na de rondleiding verzamelde iedereen rond de tafel om een korte intervisie te houden rond wat er volgens hen nodig is om aan innovatie te kunnen doen.

INTERVISIE

Risicokapitaal

Vraag: Mag een project dat gefinancierd wordt via de maatregel 'Innovatieve investeringssteun' falen?

Antwoord: het project mag gedeeltelijk falen. De landbouwer wordt niet gestraft want er wordt zo veel mogelijk tegemoet gekomen aan kosten die reeds gemaakt zijn. Dit risico moet mogelijk zijn want dat blijkt ook uit een onderzoeksproject rond innoveren: wetenschappers zeggen dat voor innovatie 'trial and error' mogelijk moet zijn. Ook bij de maatregel 'Operationele groepen - EIP' wordt rekening gehouden met het feit dat in de ontwikkeling van innovatie falen mogelijk is. Het project dient stopgezet te worden wanneer blijkt dat het resultaat op niets zal uitlopen. De operationele groep dient dit in dat geval te melden aan de administratie. De tot dat moment gemaakte kosten worden uitbetaald.

Vroeger bestond de mogelijkheid bij VLIF niet bv. een project rond LED-belichting bij aardbeien. Met PDPO III werd flexibiliteit van de VLIF-lijst gevraagd en ook gekregen. Dit werkt meer stimulerend voor de introductie van innovatie.

Uitwisseling tussen onderzoek en praktijk

Vraag: Is het een verplichting om onderzoek te betrekken bij operationele groepen? Waar vindt fundamenteel onderzoek triggers om te bepalen welk onderzoek zal uitgevoerd worden?

Antwoord: het is geen verplichting om onderzoek te betrekken bij een operationele groep indien dit niet mogelijk is of niet relevant is voor het bereiken van de doelstelling. Het is essentieel dat de actoren met de juiste expertise deel uitmaken van de operationele groep. In plaats van onderzoekers kunnen dat adviseurs, commerciële bedrijven ... zijn. Landbouwers moeten altijd betrokken worden aangezien met de EIP-maatregel een bottom-up-aanpak beoogd wordt.

Belangrijk aandachtspunt voor innovatie is een meer domeinoverschrijdende aanpak.

Er zijn verschillende schakels betrokken bij landbouw: consument, praktijk, landbouwers. Men moet ook eerder rekening houden met de consument. Productinnovatie is positief maar het product moet wel gewild zijn. Het is belangrijk om te weten of iemand zit te wachten op de innovatie. Parkkonijnen is een goed voorbeeld. De hele keten werd betrokken: organisaties rond dierenwelzijn, retailers aangezien zij ook inspraak rond productiesystemen wensen,... Het betrekken van de hele keten blijkt te werken. Innovatie moet niet enkel op technisch vlak gebeuren maar ook op marketingvlak. Samenwerking moet breed gezocht worden.

De subsidie voor operationele groepen in Vlaanderen is beperkt tot 30 000 euro per operationele groep. Dat is weinig ten opzichte van andere lidstaten. Reden is dat in Vlaanderen het onderzoek heel goed uitgebouwd is met wetenschappelijk onderzoek en praktijkonderzoek. Het ontbreekt in vele landen dat onderzoekers dicht bij de praktijk staan. Het departement verwacht tamelijk veel van operationele groepen. Productinnovatie werkt maar vraagt heel veel inspanningen en veel afstemming. De operationele groepen fungeren als denktank. Daar kan investeringssteun voor innovatieve projecten aan gekoppeld worden.

NAMIDDAG

In de namiddag trokken we naar Loenhout waar we een bezoek brachten aan amarylliskwekerij Romberama. Raf en Ben Rombouts hebben in 2006 het bedrijf overgenomen van hun ouders, en hebben zich verder gespecialiseerd in de teelt van amaryllis. Deze mooie bloem wordt in verschillende variaties gekweekt.

Op advies van de bank hebben de broers eerst een paar jaar gewerkt in de bestaande serres, met een oppervlakte van één hectare. Na een aantal jaar hebben ze dan een nieuwe serre bijgebouwd. Hun bedrijf beslaat nu 2,5 ha. De broers zijn blij met het toenmalige advies van de bank om niet meteen uit te breiden. Ze hebben de eerste jaren namelijk toch wat leergeld betaald, en dan is het goed dat de oppervlakte beperkt was, met een beperkte investering.

Het amaryllisseizoen loopt van september tot maart. De weken voor Allerheiligen en Kerstmis wordt er wat warmer gestookt, wat de bloei bevordert. De prijzen zijn dan hoger, dus willen de broers Rombouts graag meer bloemen op de markt brengen. De broers hebben een aantal vaste personeelsleden. Zij werken van september tot half juni op het bedrijf. Afhankelijk van de periode komen er soms nog personeelsleden bij. December is de drukste periode, dan werken er ongeveer 20 werknemers op het bedrijf.

De verwarming van de serres gebeurt met een warmtepomp. Ook bladsensoren worden ingezet om de zwel en krimp te meten. Een andere innovatie is de bladsnijder. Dat is een machine om de rijen te kuisen. Maar ook kleine, goedkope oplossingen kunnen het werk een stuk makkelijker maken. Ben en Raf hebben voor de pluk bakjes gemaakt op basis van betonnetten. Deze bakjes wegen niet veel, en de voor- en achterzijde is open, waardoor de bloemen minder gekwetst worden. Ook voor de dames die instaan voor de verpakking van de vers geplukte bloemen zijn deze bakjes handig. Ze zijn heel licht, waardoor het werk voor hen ook gemakkelijker wordt.

Na het plukken worden de bloemen verpakt per vijf. De bloemen in één pak zijn allen even lang en even dik. Daarna gaan de bloemen naar veilingen in Nederland en Duitsland, waar ze worden verhandeld, om uiteindelijk in een mooi boeket terecht te komen.

5. Lerend Netwerk LEADER rond open ruimte – 5 december, Antwerpen

Net zoals alle Lerende Netwerken wordt het onderwerp bepaald door de Plaatselijke Groepen (PG) zelf. Tijdens het laatste Lerend Netwerk van 2016 gingen we dieper in op het thema 'open ruimte'. We hebben deze keer beroep gedaan op Chris De Smedt om de intervisie te modereren. Chris is docent aan de Erasmushogeschool Brussel, waar landschapsbeleving centraal staat in haar lessen. Opnieuw werd er, zoals bij de vorige intervisies, gewerkt met input van de PG's zelf. Zo zijn er drie cases voorgesteld door de LEADER-coördinatoren zelf, waarna er vragen konden gesteld worden en verder kon worden nagedacht over mogelijke denkpistes en oplossingen.

In de namiddag gaven we het woord aan twee sprekers. Eerst kwam Bart Bollen (Departement Landbouw en Visserij) aan bod. Hij gaf een toelichting rond landbouw binnen open ruimte van het standpunt van het Departement Landbouw en Visserij. Daarna gaf Griet Celen (Vlaamse Landmaatschappij) de aanwezigen een uitleg over het Open Ruimte Platform.

Interne evenementen

In 2016 werden **drie interne infomomenten** over PDPO III-maatregelen, zogenaamde ervaringsplatformen, georganiseerd. De doelgroep van deze infomomenten zijn collega's van de beheersdiensten van PDPO III.

Tijdens het eerste ervaringsplatform op 18 maart werden de agromilieu-klimaatmaatregelen belicht. Zowel de LV-agromilieumaatregelen als de beheerovereenkomsten werden voorgesteld door de betrokken beheersdiensten, met name het Departement Landbouw en Visserij en de Vlaamse Landmaatschappij.

De PDPO III-maatregelen die in het tweede ervaringsplatform op 27 juni aan bod kwamen, waren naschoolse vorming en demonstratieprojecten. Ook hier waren er presentaties van twee collega's van het Departement Landbouw en Visserij. Daarnaast kwam de directeur van een aantal praktijkcentra zijn ervaringen met de maatregel 'demonstratieprojecten' toelichten.

Het derde ervaringsplatform werd georganiseerd op 17 oktober. Volgende PDPO III-maatregelen stonden hier centraal: inrichting in functie van Natura 2000, bebossing en herbebossing. Twee collega's van het Agentschap voor Natuur en Bos gaven een toelichting.

Andere

1. Europa in je buurt

De derde editie van Europa in je Buurt werd georganiseerd van 9 mei tot en met 13 mei. Er werd samen met de andere Europese Structuur en Investeringsfondsen (ESI-fondsen) een flyeractie op touw gezet in verschillende grote Vlaamse treinstations. Hier werd de folder met uitleg over de fondsen uitgedeeld aan passanten, samen met muntdoosjes. In totaal hebben we zo'n 12 000 flyers en muntdoosjes uitgedeeld. Het Vlaams Ruraal Netwerk stond in voor de druk van de folder voor deze campagne. We nodigden de passanten ook uit om een bezoek te brengen aan de website www.europainjebuurt.be waar meer informatie te vinden is over de projecten die worden gefinancierd door deze ESI-fondsen en waar men kon deelnemen aan een wedstrijd. Er waren drie prijzen te winnen. De hoofdprijs was een overnachting voor twee personen met ontbijt. De tweede prijs was een brouwerijbezoek voor tien personen en de derde prijs, een geschenkmand met Vlaamse streekproducten. In totaal namen zo'n 250 mensen deel. De prijzen werden aangekocht door het Vlaams Ruraal Netwerk.

Hier volgt een overzicht van de flyeractie:

- maandag 9 mei: stations Antwerpen-Centraal, Mechelen en Herentals
- dinsdag 10 mei: station Leuven
- woensdag 11 mei: station Brugge en Roeselare
- donderdag 12 mei: station Gent-Sint-Pieters
- vrijdag 13 mei: station Hasselt

[Het verslag van de acties rond Europa in je buurt vindt u ook terug op onze website.](#)

2. Maatopleiding controle op de toepassing van de wetgeving op de overheidsopdrachten

In 2016 werd op vraag van één van de beheersdiensten een opleiding ingericht die toegespitst was op de controle op de toepassing van de wetgeving op de overheidsopdrachten. Er werden twee sessies van telkens twee dagen ingepland: 6 en 19 oktober, en 22 en 29 november. De tweede sessie (november) werd omwille van ziekte van de lesgever uitgesteld naar 26 en 30 januari 2017.

De opleiding werd goed tot zeer goed beoordeeld door de deelnemers. De eerste dag werd de theorie toegelicht, terwijl de tweede dag zich voornamelijk toespitste op de praktijk. Zo hadden de deelnemers de mogelijkheid tot het doorsturen van cases, die dan behandeld werden tijdens de tweede dag. Een opleiding op maat dus. De wet op de overheidsopdrachten blijft echter een moeilijke materie, daarom heeft het Vlaams Ruraal Netwerk ook steeds meegegeven dat deze opleiding nooit 100% 'audit-proof' zal zijn en dat de beheersdiensten uiteindelijk zelf verantwoordelijk zijn voor de juiste controle op de toepassing van de wetgeving op overheidsopdrachten.

3. Bevraging stakeholders

Tijdens het najaar van 2016 heeft het Vlaams Ruraal Netwerk verschillende (potentiële) stakeholders en partners bevraged. Deze bevraging hebben we gedaan aan de hand van een enquête via mail. Het doel van deze enquête is het verzamelen van input voor de opmaak van de jaarplanning 2017. In de mate van het mogelijke proberen we deze informatie te verwerken in de planning voor het komende jaar. Stakeholders kunnen ook andere opmerkingen en informatie met ons delen.

Deze bevraging is een snelle en vlotte manier om de stakeholders te horen. Het zorgt ook voor meer betrokkenheid van de stakeholders bij de werking van het Vlaams Ruraal Netwerk. De bedoeling is om deze werkwijze ook in de volgende jaren verder te zetten.

4. Enquête sociale media

In 2016 heeft het Vlaams Ruraal Netwerk samen met de dienst communicatie van het Departement Landbouw en Visserij een enquête opgestart om te peilen naar het gebruik van sociale media bij land- en tuinbouwers. De enquête wordt afgesloten op 15 januari 2017. De resultaten kunnen momenteel nog niet gedeeld worden.

Communicatie

Website Vlaams Ruraal Netwerk

Er werd getracht om minstens wekelijks de website inhoudelijk aan te passen en aan te vullen met verslagen van bezoeken en deelnames aan studiedagen, verslagen van vergaderingen én uiteraard onze eigen activiteiten. Alle ontvangen info omtrent studiedagen, belangrijke deadlines etc. kon ook teruggevonden worden in de gemakkelijk te raadplegen agenda.

In 2016 telde onze website 39.429 pageviews en 11.146 unieke bezoekers.

In 2016 werden een aantal aanpassingen gedaan aan de website: de opmaak van de projectendatabank werd vernieuwd naar aanleiding van het nieuwe Programma voor Plattelandsontwikkeling, de lay-out werd onder handen genomen en de website werd responsive gemaakt.

Nieuwsbrief

De nieuwsbrief van het Vlaams Ruraal Netwerk is intussen een vaste waarde geworden. Ook in 2016 werden vier edities van telkens acht pagina's klaargestoomd.

Het aantal abonnementen op deze nieuwsbrieven kende ook in 2016 een stijging van 43 extra geïnteresseerden (met een voorkeur voor de digitale versie van de nieuwsbrief).

In de nieuwsbrieven werden telkens ook de komende activiteiten van het Vlaams Ruraal Netwerk aangekondigd.

Andere publicaties

In 2016 is een nieuwe PDPO III-maatregel van start gegaan, namelijk 'Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking'. Deze maatregel werd toegevoegd aan de PDPO III-brochure, zowel in de Nederlandstalige als in de Engelstalige versie. Deze publicatie is op papier, maar ook digitaal beschikbaar. Digitaal werd deze maatregel dan ook gewoon bijgevoegd in de brochure. Er werd beslist om in de papieren brochure een blad toe te voegen. Ook wijzigingen aan andere maatregelen werden opgenomen in de digitale versie.

Ook de brochure met de communicatieverplichtingen werd aangepast en herdrukt.

Naar aanleiding van de actiegroep jonge landbouwers werd een rapport opgemaakt. Dit rapport werd verspreid onder de deelnemers van de actiegroep.

Communicatie- en promotiemateriaal

Het communicatiemateriaal dat in 2016 werd aangekocht, of waarvan de overheidsopdracht werd opgestart, voldoet opnieuw in ruime mate aan de vereisten die vanuit Europa en Vlaanderen worden opgelegd.

Volgende zaken werden aangekocht:

- 150 naamkaartjes
- 500 A5-notitieblokjes
- 13 vlaggen LEADER (nieuwe Vlaamse leeuw met slogan PDPO)

Andere communicatie

Het Vlaams Ruraal Netwerk verspreidde **persberichten** bij de organisatie van een aantal externe evenementen. Deze werden meestal opgenomen door de vakpers.

Daarnaast was het Vlaams Ruraal Netwerk ook aanwezig op diverse studiedagen georganiseerd door derden. Hiervan werd in de mate van het mogelijke verslag uitgebracht op de website.

Transnationale ondersteuning

Het Vlaams Ruraal Netwerk ondersteunt de transnationale werking van de maatregelen van het PDPO III op verschillende manieren en niveaus: als actief lid, als co-organisator of als deelnemer en daarnaast beantwoordt het Vlaams Ruraal Netwerk ad hoc-vragen.

Wat Europese vergaderingen betreft, nam het Vlaams Ruraal Netwerk eerst en vooral in eigen naam en als Belgisch aanspreekpunt deel aan de bijeenkomsten van het European Network for Rural Development (ENRD).

Zowel tijdens de vergaderingen van de Rural Networks' Steering Group (04/03, 16/06 en 25/10) als tijdens de bijeenkomsten van de Rural Networks' Assembly (01/12) was het Vlaams Ruraal Netwerk vertegenwoordigd.

Het Vlaams Ruraal Netwerk werkte actief mee aan verschillende workshops, seminaries en conferenties: "Conference on Unlocking the potential of the Rural Development Programmes" (01/02), "LEADER/CLLD Sub-group Meeting" (16/02), "Funding opportunities for investment projects in rural areas" (23/02), "ENRD Workshop on LEADER/CLLD in Social Inclusion" (17/03), "2nd Thematic Group Meeting on promoting the transition to the green economy" + field visits (06/04 – 07/04), "3rd Thematic Group Meeting on promoting the transition to the green economy" (17/05), "ENRD Seminar Forging the links – Connecting RDP Support to the Food and Drink Supply Chain" (26/05), "3rd LEADER/CLLD Workshop on cooperation" (14/06), "Seminar of the Thematic Group on the Green economy" (01/07), .

Daarnaast werkte het Vlaams Ruraal Netwerk actief mee aan de bijeenkomsten van de Nationale Rurale Netwerken. In 2016 hebben de Nationale Rurale Netwerken drie maal vergaderd:

- 29 februari en 1 maart: 4de NRN Meeting in Slovenië. Tijdens deze meeting werd het belang van rurale netwerken (RN) inzake een goede implementatie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) besproken. Zo werd er een woordje uitleg gegeven over de evaluatie van RN's door de Evaluation Helpdesk. De tweede dag focuste zich voornamelijk op de verschillende activiteiten van de RN's.
- 11 en 12 mei: 5de NRN Meeting in Nederland. Het thema van de meeting was "Reconnecting people and places". Er werd tijdens deze meeting ingegaan op de rol van cultuur en kunst ten opzichte van sociale cohesie op het platteland. Er werden tijdens de meeting verschillende voorbeelden getoond, die aantonen hoe culturele werkers en kunstenaars mensen kunnen verbinden op het platteland.
- 8 en 9 november: 6de NRN Meeting in Slovakije. Deze meeting had als thema 'NRN governance en stakeholder engagement'. Het doel van het ENRD was om tijdens deze meeting feedback te krijgen van de NRNs over de communicatiemiddelen, events en werking van het ENRD. Daarnaast werd besproken hoe rurale netwerken hun bereik (regionaal) kunnen uitbreiden en meerdere stakeholders kunnen betrekken. Er werd ook gebrainstormd over hoe de rurale netwerken de Cork 2.0 verklaring kunnen helpen implementeren.

Door deze actieve aanwezigheid op internationaal vlak kon het Vlaams Ruraal Netwerk in 2016 aandacht blijven hebben voor de Vlaamse representatie op internationaal vlak. Hierbij werd extra gefocust op de start van de nieuwe programmaperiode.

Het Vlaams Ruraal Netwerk heeft ook in 2016 overleg gehad met de Waalse collega's om elkaars jaarplanning te leren kennen en te zoeken naar gelijkenissen. In 2016 heeft het Vlaams Ruraal Netwerk ook regelmatig overleg gehad met de communicatiediensten van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), het Europees Sociaal Fonds (ESF) en het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV) voor de organisatie van de Europadag.

Tenslotte was het Vlaams Ruraal Netwerk (proactief) aanwezig op diverse binnenlandse overlegmomenten en conferenties. Zo was er bijvoorbeeld op 15 februari een overleg met de Finse, Luxemburgse en Nederlandse collega's om samenwerkingsmogelijkheden rond het 'Amaze me LEADER'-project te bekijken. Dit was een samenwerkingsproject in Finland dat reeds plaatsvond tijdens PDPO II. Met dit project wensen ze jongeren meer te betrekken bij het plattelandsgebeuren. Door het succes van

dit project werd er gekeken naar andere EU-lidstaten (waaronder België) om mee samen te werken en hier een internationaal samenwerkingsproject op te starten. De beoogde doelstelling kwam echter niet overeen met die van de Vlaamse LEADER-groepen, vandaar dat hier vanuit Vlaanderen uiteindelijk geen gevolg aan is gegeven.

Lessen uit het verleden: aandachtspunten voor de toekomstige werking

Op basis van de interne evaluatie van de werking in 2016 en op basis van overleg met de Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid ziet het Vlaams Ruraal Netwerk volgende positieve en verbeterpunten die naar de toekomstige werking worden meegenomen:

Op het vlak van organisatie van activiteiten

- ▶ Het Vlaams Ruraal Netwerk werkt steeds vaker op vraag van plattelandsactoren, wat overeenstemt met een groeiende bekendheid en waardering van onze werking. Er moet echter blijvend over gewaakt worden dat de link met PDPO behouden blijft en dat we geen “event-bureau” voor anderen worden. Elke vraag dient dan ook individueel beoordeeld te worden. Er moet ook duidelijk gesteld worden dat het VRN vanaf het begin van het proces betrokken moet worden.
- ▶ De organisatie van 12 studiedagen/infomomenten in totaal is meer dan voldoende voor onze teambezetting.
- ▶ De nieuwe concepten ‘Lerend Netwerk LEADER’ en ‘Stakeholderoverleg’ (voorheen actiegroepen) vragen heel wat voorbereiding. Naast de praktische organisatie komt hier ook heel wat inhoudelijke voorbereiding bij kijken. Dit moet steeds in het achterhoofd gehouden worden bij het opmaken van de jaarplanning en het inschatten van de werklast.
- ▶ Bij de actiegroep rond economische en ecologische weerbaarheid en verduurzaming, en het stakeholderoverleg met excursie rond innovatie (beide tweede helft 2016) bleek de interesse beperkt. Het Vlaams Ruraal Netwerk zal in 2017 peilen naar de interesse bij de stakeholders voor dit overleg, en eventueel op zoek gaan naar andere manieren en vormen om interactie met stakeholders te hebben.
- ▶ Met de excursies/studiedagen rond alternatieve teelten en alternatieve afzetvormen werden landbouwers, adviseurs ... bereikt. Hieruit blijkt nogmaals dat we met de juiste informatie onze stakeholders zeker kunnen bereiken. Ook de combinatie van theorie en praktijk wordt zeker gesmaakt. Het Vlaams Ruraal Netwerk is opnieuw een stukje bekender geworden binnen Vlaanderen.
- ▶ Bij de evaluaties van de studiedagen valt op dat deelnemers tevreden zijn over de praktische organisatie. Ook het tijdstip (10u – 16u) wordt geapprecieerd. Als we op toekomstige activiteiten landbouwers willen bereiken, dan is het aan te raden hier rekening mee te houden.
- ▶ In de evaluatieformulieren na evenementen zijn in de loop van 2016 een aantal extra vragen opgenomen. Zo wordt er o.a. gepeild naar welke nieuwe zaken de deelnemers hebben geleerd, wat ze van plan zijn door te vertellen aan collega's, of ze zelf van plan zijn iets te doen met de informatie ... Deze meer inhoudelijke evaluatievragen zijn zeer interessant voor het Vlaams Ruraal Netwerk, en zullen ook in 2017 verder worden opgenomen.
- ▶ Bij land- en tuinbouwbeurzen worden nog steeds de infoborden verdeeld die verplicht zijn vanuit Europa bij Europese co-financiering. Tijdens deze beurzen vragen de land- en tuinbouwers niet actief naar deze borden, nochtans was dit ook voor PDPO III een verplichting vanuit Europa. Dit komt enerzijds doordat er weinig sancties zijn opgelegd in het verleden bij het niet-naleven van deze verplichtingen, maar anderzijds ook door de onwetendheid. In de toekomst blijft het dus belangrijk om hen actief te blijven informeren. De folder rond de communicatieverplichtingen voor begunstigen werd herdrukt in 2016.
De infoborden werden voor het grootste deel verdeeld onder de buitendiensten in de verschillende provincies, zodat landbouwers deze gemakkelijker kunnen ophalen.

- ▶ We moeten blijven waken over het feit dat de activiteiten gespreid worden over het hele jaar, zodat grote pieken kunnen vermeden worden.
- ▶ Voor de organisatie van activiteiten in het kader van 'Europa in je buurt' wordt samengewerkt met de andere ESI-fondsen. Het blijkt niet evident om snel vooruitgang te boeken bij de organisatie, door de afhankelijkheid van anderen. Er moet verder gezocht worden naar een vlotte manier van werken.
- ▶ Meer en meer afdelingen van het Departement Landbouw en Visserij/beleidsdomeinen binnen de Vlaamse overheid weten ons te vinden voor vragen en/of de organisatie van infomomenten. Ook externe organisaties vinden sneller de weg naar het Vlaams Ruraal Netwerk. Dit betekent dat onze bekendheid alleen maar toeneemt, een trend die dus zeker en vast behouden moet blijven in de toekomst.

Op het vlak van communicatie

- ▶ Op inhoudelijk vlak is de doorstroming van informatie van derden om op de website te plaatsen (inhoud, oproepen, agendapunten, ...) nog beperkt, al weten steeds meer mensen ons wel te vinden. We blijven hier tijdens de PDPO III-periode verder aandacht aan schenken. Ook de doorstroming van informatie van interne diensten binnen het Departement Landbouw en Visserij moet nog meer gebeuren, bijvoorbeeld deadlines van projectoproepen van PDPO III-maatregelen.
- ▶ Via de jaarlijkse stakeholderbevraging wordt gepeild naar welke informatie de stakeholders van het Vlaams Ruraal Netwerk verwachten. Hier wordt in de mate van het mogelijke rekening mee gehouden. Dit is zowel voor onze stakeholders als voor het Vlaams Ruraal Netwerk een meerwaarde.
- ▶ In 2015 en 2016 hebben we al heel wat filmpjes over verschillende PDPO III-maatregelen gemaakt en op onze website geplaatst (als een link naar het YouTube-kanaal van het Departement Landbouw en Visserij). Ook in 2017 zullen er nieuwe filmpjes gemaakt worden en online komen, met name over de maatregelen 'Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking en door investeringen', en 'KRATOS'. Dan hebben we over elke PDPO III-maatregel een filmpje, dat kan gebruikt worden voor communicatie. Ook externen kunnen steeds gebruik maken van deze filmpjes om de maatregelen toe te lichten.
- ▶ Het Vlaams Ruraal Netwerk zal de online projectendatabank op de website ook in 2017 up-to-date blijven houden.

Op het vlak van transnationale ondersteuning

- ▶ Het Vlaams Ruraal Netwerk plant het verderzetten van de actieve en proactieve aanpak die Vlaanderen in de voorbije jaren op internationaal vlak mee op de kaart heeft gezet. Er worden echter heel wat meetings, workshops ... georganiseerd. Het Vlaams Ruraal Netwerk zal deelnemen waar mogelijk. Er moet echter over gewaakt worden dat de eigen evenementen en publicaties hier niet onder te lijden hebben.